

N'Č SE NE PREMAKNE/PANKRTI – 30 GODINA

NIŠ' SE NE MIČE/PANKRTI – 30 GODINA

GALERIJA FORUM

10. 9. 2008. – 30. 9. 2008.

PANKRTI, 30 GODINA – NIŠ' SE NE MIČE

FOTORETROSPEKTIVA POVODOM 30. OBLJETNICE

Dejan Sluga, Galerija Photon

Legendarna slovenska glazbena grupa Pankrti proslavila je u listopadu 2007. godine tridesetu obljetnicu osnivanja. Radi se o grupi koja svojim značenjem daleko nadilazi samo glazbenu dimenziju; udarili su neizbrisiv pečat među gomilama mladih u bivšoj Jugoslaviji, a u velikoj su mjeri utjecali i na „slovensko proljeće“. Pripada im primat u punk-pokretu u bivšoj državi, ali ne treba previdjeti da su djelovali istodobno sa zbivanjima u Engleskoj, a u Europi su ih tako rano slijedili samo rijetki. Pankrti stoje na sjecištu kulturno-glazbene i političko-povijesne stvarnosti važnog razdoblja novije slovenske i europske povijesti, pa ih zbog toga možemo promatrati kao relevantan fenomen toga vremena!

Kada su 18. listopada 1977. zagrmjela pojačala u Gimnaziji Moste i kada je pjevač Peter Lovšin alias Perči Gnus zaurlao: «Bando jedna! Koji kurac tu radite?», bilo je jasno da se u Sloveniji pojavila grupa koja radikalno prekida s dotadašnjom rokerskom praksom. Ubrzo nakon nastanka Pankrta, u Sloveniji i drugdje po Jugoslaviji (Beograd, Zagreb, Pula...) izniknula je nova scena koju je uz glazbene grupe definirala i pojava novih koncertnih prostora, klubova, medija, stila odijevanja itd. Dio fotografske i dokumentarne građe na izložbi ilustrira i taj širi kontekst.

Jezgru izložbe, koju je pripremila galerija Photon, čini izbor fotografske građe, ponajprije iz opusa Vojka Flegara, Janeza Bogataja i Toneta Stojka. S fotografijama su na izložbi zastupljeni i Siniša Lopojski, Tomaž Skale, Božidar Dolenc, Dragan Arrigler, Stanislav Milojković i Željko Jelenski.

S početka djelovanja grupe nije sačuvano mnogo materijala, zato je opus Vojka Flegara koji je pratio grupu utoliko važniji, a postavlja i određena pitanja. Činjenica je, naime, da većinu tada poznatih fotografa progresivna rokerska scena nije zanimala. A priznati su nas dokumentaristi ostavili bez koncertnog punk-rokerskog događanja na celuloidu. Naravno, tada u nas još nije bilo specijalista za taj podžanr dokumentarne fotografije koja danas privlači toliko fotografa. Zanimljivo da je duh punka u početku najbolje uhvatio upravo Flegar, amaterski fotograf, koji je imao pravi osjećaj za dinamičnost i rudimentarnost svojih motiva!

Na izložbi se može vidjeti i određen izbor dokumentacije i predmeta koje su ustupili članovi grupe (Peter Lovšin, Bogo Pretnar, Grega Tomc). Izložbu prati katalog u kojem su tekstove napisali glazbeni kritičar Branko Kostelnik (Zagreb), član grupe i priznati sociolog dr. Grega Tomc te cijenjeni kritičar mlađe generacije Igor Bašin. U Muzeju novije povijesti će se u vrijeme izložbe održavati i program projekcija filmske i video građe te vodstva.

Izložbeni projekt PANKRTI nadilazi značaj jednokratne izložbe u Ljubljani jer će 2008. godine gostovati i izvan slovenskih granica. Informacije o gostovanjima izložbe možete naći na stranici www.photon.si!

SEKS, DROGE I ROCK'N'ROLL

Igor Bašin-BiGor

„Pankrti su bili detonator. Ali prašina ne može eksplodirati – prava eksplozivna masa se skupljala, postojala je kritična masa grupa koje su samo čekale u Zagrebu, Beogradu i u Rijeci.“

Boris Leiner (Azra), u LP filmu *Glazba je umjetnost vremena: Pankrti – Dolgcajt* (Nordcross, 2006)

Bolje ime za prvu službeno prepoznatu jugoslavensku, točnije slovensku pankersku grupu dečki iz Pankrta nisu mogli izmisliti. Ekspresivnom slovenskom riječju za nezakonito dijete istaknuli su srž autohtonosti, autentičnosti, samoniklosti, drskosti, domišljatosti i neotesanosti punka.

Prodor Pankrta na jugoslavensku rokersku scenu krajem sedamdesetih godina s buntovnim prepjevima Sex Pistolsa, Clasha, New York Dollsa, Davida Bowiea, imao je dalekosežne posljedice. Nastup u studenom 1977. u okviru ŠKUC invazije na Beograd i proljetni koncert 1978. godine u zagrebačkoj galeriji SC-a, na otvorenju izložbe Mirka Ilića, bili su za tamošnje scene jednako prijelomni kao i prvi koncert 18. listopada 1977. u Gimnaziji Moste u Ljubljani za ljubljansku i slovensku. Koncertna eksplozija izazvala je lavinu nove generacije grupa koje su učinile kraj prevlasti pastirskog rocka tipa Bijelo dugme i nastavile ono što su započeli Buldožeri.

Mladenačka energija i bijes, neukroćeni krici za slobodom i osobnim oslobođenjem nadglasali su infantilne tekstove i izvukli rock iz slijepe ulice. Rock je uz invencije

punka ponovno postao buntovan, izazovan i nepredvidiv. Poruka je dobila značenje i postigla svoj cilj i svrhu. Mlađarija se u njemu pronašla i poistovjetila se s njim. Ponovno je postala opasna.

Jugoslavenska rokerska događanja na prijelazu sedamdesetih u osamdesete godine sinkrono su odgovorila na glazbene tokove na Zapadu. Ljubljana, Zagreb, Rijeka, Beograd, Idrija, Metlika, Pula... Odjek «nesvrstanog» punka perom je 1980. godine na stranicama britanskog glazbenog časopisa *Melody Maker* prenio Chris Bonn. Singl Pankrta Lublana je bulana / Lepi in prazni (1979) našao se i u rukama Jella Biafre iz grupe Dead Kennedys s onu stranu bare. Jugoslavenski punk i novi val bili su međunarodno prepoznatljivi. Rodila se najzanimljivija rokerska scena onoga vremena istočno od Velike Britanije! Do pada željezne zavjese više nije bilo daleko.

Dok su pankere po Češkoj hapsili, dok su istočnonjemački pronašli utočište u katoličkim samostanima, dok su u Poljskoj u punku vidjeli sličnu opasnost kao i u sindikatu Solidarnost, jugoslavenski punk i novi val imali su priču koja se razlikovala od grada do grada, od republike do republike. Oporezovani kao šund, našli su podršku čak i u republičkim – državnim – izdavačkim kućama, koje su posredno vršile nadzor i zadirale u tekstove. Među prvim pokusnim kunićima bili su Pankrti koji su pola godine nakon izlaska svojega prvijenca *Dolgcajt*, a izišao je na kulturni praznik 1980. godine, dobili hrvatsku nagradu Sedam sekretara SKOJ-a. No, nikada nisu dobili slovensku Zlatnu pticu. Nakon smrti Josipa Broza Tita slovenska je politička elita, želeći poslušnu raju, zbog mira u kući do kraja otvorila represivne ventile i izazvala naci-punk aferu. Slovenski punk i novi val su se tada još više radikalizirali, ispolitizirali, sama scena počela se getoizirati i raščlanjivati. Progres stvorene scene, koja je zaposjela društveni, kulturni, medijski, realni i simbolički prostor (Radio

Študent, ŠKUC, disko Študent, odnosno FV, Punk Problemi, izdanja kazeta Galerije ŠKUC, fanzini, Novi rock na Križankama...) mrvio se i segmentirao.

Pankrti, koji su bili jedini slovenski pankerski bend sa snimljenom pločom, nisu pali pod neposredan progon. Kao da su bili prevelik zalogaj zbog svoje popularnosti, masovnosti, utjecaja, pa i starosti, jer već na početku svojeg stvaranja nisu bili klinci nego u svojim srednjim dvadesetim godinama. Ipak, i njihov je drugi album, dvosmislenog naslova Državni ljubimci (1982), bio cenzuriran slično kao i prvijenac. S njim su postali suptilniji, što im je ortodoksna pankerska i hard-core rokerska scena zamjerila do groba. Ako je Dolgcajt bio jugoslavenska inačica Never mind the Bollocks Sex Pistolsa, Državni ljubimci su bili slovenski London Calling od Clasha, a pločama Rdeči album (1984) i Pesmi sprave (1985) su se od popularizatora punka pretvorili u popularizatore rocka. Prvotna kombinacija elektrificiranog Boba Dylana s anarhoidnim štihom se ublažila. Iako zreliji, i dalje su pragmatično bili bez dlake na jeziku – još uvijek krvavi pod kožom. Proleterski, hedonistički, angažirani i seksualni naboj vitlao je dobrim starim rokerskim sloganom seks, droga i rock'n'roll. Pankrti su prije svega bili rock-grupa, koja se sa zadnjim albumom Sexpok raspala, te s Lačnim Franzom i Martinom Krpanom udarila temelje slovenskom rocku.

Nadovezujući se na tradiciju rokenrola, Pankrti su bili prepoznatljivo autohtoni i autentični. To im je omogućio njihov prkos koji su kanalizirali kroz punk. Bili su detonator na brdovitom Balkanu. Kada je odjeknula eksplozija, stvoreno je dovoljno prostora za nove glazbene, kulturne i (a)političke subverzije. Pankrti su išli u grad zbog žena i piva, a kada su odlazili na scenu razbiti taj mir, nisu izdali rock'n'roll. Hedonizam je bio njihova jedina politika mijenjanja svijeta, njihova svijeta.

PUCANJ IZ PIŠTOLJA USRED KONCERTA DOSADE

Gregor Tomc

I.

Glazba je izraz i odraz mogega osjećanja svijeta, dakle mogega najneposrednijeg, samorazumljivog, između biologije i kulture sakrivenog govora tijela. Izraz i odraz zbog toga što me glazba u životu nije našla kao pasivnog potrošača, jer je nisam izabrao slučajno, kao zubnu pastu u supermarketu, već sam je tražio zbog svojeg osjećanja svijeta, te ju – ako nije moglo drugačije – po vlastitoj potrebi i sam stvarao. Ukratko, uvijek se radilo o interaktivnom, uzajamnom procesu, u kojem sam tražio glazbu, a ona je oblikovala mene.

Naravno, ne razvijaju svi ljudi tako prisan odnos prema glazbi. Za neke je ona zabava, za druge pozadina, za treće izraz njihovih osjećaja, za kritičare je jezik koji treba što detaljnije racionalno objasniti, a neki su prema glazbi posve ravnodušni... Različite odnose prema glazbi besmisleno je hijerarhizirati na više ili manje primjerene, na uzvišenije ili manje uzvišene, kao što to, recimo, čini Adorno i nakon njega gomila epigonskih modernističkih kritičara glazbe, koji uzvišeno dižu nos nad svime što ne spada u njihov obrazovani ukus. Svi odnosi prema glazbi su pravi, dakako samo za one koji su ih tijekom svog životnog iskustva stvorili. Za razliku od znanosti, umjetnost je oblik stvaranja u kojemu nema objektivnih mjerila (i, posljedično, ne možemo znati koji estetski ukus je pravi). S druge strane, istina je i to da osjećanje svijeta možemo razviti i u interakciji s drugim estetskim oblicima, pa i s drugim, elementarnijim oblicima osjećanja (droga, hrana, spolnost itd.). Za mene osobno, glazba je uvijek bila važna, možda čak najvažnija.

Osjećanje svijeta kroz glazbu ne smijemo miješati s angažiranim komentiranjem aktualnih događaja. Redukcija popularne glazbe na političku funkciju, na njezinu ulogu u zajednici, česta je među glazbenim kritičarima. Primjerice, Bob Dylan je bio važan zbog toga što je bio glasnik generacije 60-ih godina, jer je uspio izraziti njihov gnjev prema vladajućoj politici. Ili: značenje punka je u tome što je u doba ekonomske recesije omogućio radničkoj mladeži da kroz njega izrazi svoj bezizlazan položaj u društvu, itd. Kada bi (popularna) glazba zaista bila samo refleks (tekućih) političkih događanja, onda bismo morali objasniti zašto punk i danas mnoge intrigira, dok o Popitu i KPS-u ne razmišlja više nitko (uz iznimku rijetkih desničara). Sličnu redukciju glazbe susrećemo i u Attalija, koji značenje glazbe vidi u njezinoj anticipaciji revolucionarnih situacija u budućnosti. Sve mi se takve redukcije glazbe čine nelegitimnima.

U cjelovitom glazbenom događaju radi se uvijek o osjećanju glazbe. U modernim raciocentričnim zajednicama na to se često zaboravlja. Mnogi glazbu nastoje razumjeti, reducirati je na razinu mišljenja. Takvo misaono doživljavanje glazbe je posve prevladalo u tzv. ozbiljnoj glazbi, a u popularnoj glazbi je razina osjećanja doduše djelomično zamućena, ali još uvijek prisutna.

II.

Popularna glazba koju sam mogao slušati kao tinejdžer u Ljubljani pripadala je nekom drugom doživljaju svijeta. Postojale su dvije vrste glazbe koje su imale zadaću da «pozitivno utječu na raspoloženje radnog naroda», naravno u skladu s tada vladajućom ideologijom. Slovenska popevka i narodno-zabavna muzika bile su međusobno vrlo različite, a njihov je zajednički nazivnik zasigurno bio da najbolje što

mogu razvedre tmurna raspoloženja. Išao mi je na živce takav pristup umjetnosti i išli su mi na živce mediji koji su tu kulturu širili («zabavni program» nacionalne radijske i televizijske kuće koja i danas obavlja isto «poslanstvo»). Naime, ja sam svijet doživljavao u posve drugom registru raspoloženja: bio sam mrzovoljan, ljut, buntovan, nemiran, tjeskoban, nesiguran i sl., i posljednja stvar koju sam od glazbe očekivao bila je da me razvedri. Bio sam zajeban i za svoju sam zajebanost tražio estetski izraz. Nisam želio da me itko razvedri.

Tada to na svjesnoj razini još nisam shvaćao, ali sam na razini osjećanja očito dobro znao da je to bila kultura druge strane, odraslih, tihe moraine većine, kojoj nisam mogao niti želio pripadati. Upravo suprotno: tražio sam zvuk koji bi izražavao moje negativne osjećaje, glazbeni oblik koji bi mogao moju nelagodu u svijetu preusmjeriti u estetski doživljaj ugone. I upravo je to temeljni paradoks umjetnosti – naime, da i najnegativnija raspoloženja u umjetničkom djelu doživljavamo kao užitak. Zašto bih inače slušao Jaggera kako me uvjerava da je nezadovoljan, ili Dylana koji mi govori o usamljenosti i licemjerju; ili Rottena koji se dere da mu je dosadno? Ukratko, trebao sam glazbu koja bi mi se obraćala na ravni mojih negativnih raspoloženja.

Rock 60-ih godina bio je za to idealan. Mislim da je tajna ekspanzije rocka nakon Drugoga svjetskog rata u pravo u tome: pojavile su se generacije nezadovoljnih mladih ljudi koje su tražile svoj autonoman doživljaj prostora i vremena u kojem su živjele. Prije nego što smo ga mogli izraziti svjesno, na emocionalnoj i misaonoj razini, morali smo svoje mjesto u zajednici pronaći na najneposrednijoj, tjelesnoj razini osjećanja. A to nam je u najvećoj mjeri i najlakše nudio upravo rock. Čini mi se da oni mladi ljudi koji nisu prošli disocijaciju na razini

osjećaja, nikada nisu zaista uspostavili distancu prema svijetu odraslih i, posljedično, nisu se nikada uspjeli osloboditi prevladavajuće tradicionalne kulture. Mogli su biti radikalni, ali uvijek na način svojih roditelja. U 60-im i ranim 70-im godinama postojala je zanimljiva razlika između predstavnika studentskog pokreta i hipija – prvi su doduše bili politički radikalni, ali kulturni konformisti, a drugi pak kulturno otkačeni, a politički posve neupotrebljivi. U kasnim 70-im godinama postojala je slična podjela između službene omladine u SSOS-u i pankera. Samo za ilustraciju: u prvom slučaju studentski aktivist bio je D. Rupel, a hipi Chubby; u drugom slučaju profesionalni omladinac bio je J. Janša, a panker Kuzla. Ako i za trenutak morate razmišljati o tomu koji vam je od tih parova bliži, onda nikada niste bili roker.

III.

Oduševljenost umjetnošću je vjerojatno najčišće čovjekovo stanje. Podsmjeh kojemu su povremeno izloženi obožavatelji (nekad Beatlesa, prije nekoliko godina Esmeralde, a danas Cece) više govori o uzvišenosti i ograničenosti doživljaja umjetnosti u onih koji takve kritike izriču. Ja sam prvi put takvo estetsko oduševljenje osjetio jednog dana kad sam na njujorškoj rock-radiostanici slušao Positively 4th Street Boba Dylana. Njegova glazba, kombinacija melodičnog folk-rocka, neizvještačenog vokala i zanimljivih tekstova, za mene je tada bila savršena. Svojim boemstvom, cinizmom, ironijom, urbanošću i jezom s Highway 61 Revisted i Blonde on Blonde na potpun je način izražavao moje tadašnje osjećanje svijeta. Moj vlastiti doživljaj pretvorio je u savršen estetski užitek. Nažalost, u 70-ima je omekšao i počeo snimati country. Tražio sam zamjenu u glitter rocku (bio sam veliki fan Roxy Music),

ali tako intenzivnu pripadnost glazbi više nisam doživljavao. Nad rockom sam sve više očajavao. Činilo mi se da za njega više nema budućnosti.

Tu, već samu po sebi turobnu konstataciju o bijednu stanju središnje stvari u mojem tadašnjem životu pratili su i prilično gadni politički događaji u državi. Partijska elita ukinula je autonomni studentski pokret, na fakultetima su progonili profesore koji su «neprimjereno mislili», ojačala je medijska «nesloboda», kako se to naziva u suvremenom desničarskom novorijeku.

Ukratko, sredinom 70-ih godina imao sam hrpu dobrih razloga za opće nezadovoljstvo: rock je gubio snagu, faks na kojem sam studirao se dogmatizirao, a ni sam se sa svojom mladošću nisam najbolje osjećao. Živio sam na rubu samoupravnog socijalizma: svako uključivanje u javni život me odbijalo jer je pretpostavljalo i uključivanje u službenu omladinsku organizaciju, a neke aktivne autonomne supkulture koja bi mi bila bliska (hipiji su mi išli na živce) također nije bilo. Ljubljanski psi su nekoliko godina poslije dobro izrazili moje tadašnje osjećanje svijeta:

Nadu još imam

Ali poserem se na nju.

IV.

Zatim sam u nekom američkom časopisu čitao o punku. Iz članka (napisanog blago podcjenjujućim tonom) mi je postalo jasno da nisam sam na svijetu. Da postoji još šačica mladih ljudi koji svijet osjećaju slično kao i ja. To je za mene bila izuzetno oslobađajuća spoznaja. Postao sam dio pankerske zajednice i prije nego sam čuo prvi akord Sex Pistolsa.

Ubrzo se pokazalo da je punk zajednički nazivnik pod kojim se skrivaju mnogi različiti zvukovi. Svak je za sebe našao zvuk koji mu je bio najbliži, svoju inačicu savršenog zvuka koji je nosio u tijelu. Ja nisam imao nikakvih dvojbi: savršen zvuk su 77. godine utjelovili Pistolsi. Ako usporedim samo tri najjača svjetska benda prve generacije, svi naravno važni i veliki, Ramonesi su doduše bili otkačeni, ali za mene previše tradicionalno rokenrolerski (Beach Boysi na speedu), Clash je bio previše folk-pankerski i politički angažiran (Crvene brigade na gitarama), ali Sex Pistolsi su bili blizu savršenstva – nisu se trudili biti anarhisti, ali su anarhiju živjeli (njihovi su koncerti bili kaotične i nepredvidive avanture), zvučni zid gitare, basa i bubnja bio je čvrst i učinkovit, vokal pjevača je istovremeno izražavao jezu i cinizam, ravnodušnost i strast.

Poslije sam još nekoliko puta otkrio svoj zvuk u drugih (npr. Motorhead, The Jesus & Mary Chain, Radiohead i White Stripes), ali više nikada tako intenzivno kao u mladosti. Glazba me već odlučujuće oblikovala.

V.

Panker sam, dakle, postao kada sam pronašao glazbeni jezik koji je izražavao moje osjećanje svijeta. Kada smo s Pankrtima to osjećanje svijeta na svoj način predstavili u Gimnaziji Moste, sve to nije završilo kao jednokratna estetska provokacija jer je postojala generacija mladih ljudi koja je osjećala slično kao mi i koja je to željela javno i stvaralački objelodaniti. Pankrti su mogli imati desetogodišnju stvaralačku karijeru zato što je u Sloveniji i Jugoslaviji stvorena pankerska zajednica mladih ljudi koji su svijet osjećali na sličan način.

Pripadnost pankerskoj supkulturi omogućila nam je da svijet odraslih ne shvaćamo preozbiljno. Njihovi strahovi nisu nas paralizirali. Stvari, o kojima se oni nisu usudili ni šaptati, mi smo govorili naglas. Možda smo zaista mucali, kao što je negdje zapisao Tine Hribar, no mi smo mucali dok su onu šutjeli. I u kontekstu sveopćeg muka to je odjeknulo kao pucanj iz pištolja usred koncerta dosade.

Prevela sa slovenskog

Sanja Slukan - Marković

Izdavač
KULTURNO INFORMATIVNI CENTAR
Zagreb, Preradovićeve 5, Hrvatska
Tel: 385 1 48 10 714; fax: 385 1 48 10 735
kic@kic.hr; www.kic.hr

GALERIJA FORUM
Teslina 16, Zagreb, Hrvatska
Tel: 01/ 48 10 710; www.kic.hr

Zagreb, rujan 2008.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1000 S. MICHIGAN AVE.
CHICAGO, ILL. 60607
TEL. 773-936-5000

CHICAGO, ILL. 60607
TEL. 773-936-5000